

Jan Lever, beminnelijk bruggenbouwer tussen schepping en evolutie

Op 23 november 2010 overleed op 88-jarige leeftijd de bioloog Jan Lever. Lever heeft als grondlegger van de Faculteit Biologie veel betekend voor de Vrije Universiteit. Vóór alles is zijn naam echter verbonden met het debat over schepping en evolutie. Columnist Ab Flipse gedenkt Lever voor Protestant.nl.

Aan het eind van zijn leven zei Jan Lever eens: 'Ik ben misschien wel de enige die zich meer dan zeventig jaar lang met evolutie heeft beziggehouden.' Hij had al in de vierde klas van de HBS Abraham Kuypers bekende rede *Evolutie* gekocht, omdat hij wilde weten wat gereformeerde theologen over het evolutievraagstuk hadden geschreven. Hij zat op de Rijks-HBS in Den Helder, en was via de schoolbibliotheek in aanraking gekomen met de evolutietheorie, iets wat niet vanzelfsprekend was in de besloten gereformeerde wereld van de jaren dertig.

In 1939 ging hij in Utrecht biologie studeren en zijn kandidaatsexamen behaalde hij in 1942, vlak voordat hij moest onderduiken. Tijdens zijn onderduiktijd schreef hij aan een scriptie over het biologisch soortbegrip en bleef hij zich bezighouden met het evolutievraagstuk. Na de oorlog behaalde hij zijn doctoraal en begon aan een experimenteel onderzoek, waarop hij op 13 maart 1950 cum laude promoveerde.

Nog voor hij was gepromoveerd, in de zomer van 1949, werd Lever benaderd door de Vrije Universiteit. De VU was op zoek naar gereformeerde biologen, omdat de universiteit zou worden uitgebreid met een afdeling Biologie en een Faculteit Geneeskunde. Lever leek, ondanks zijn jeugdige leeftijd, een geschikte kandidaat voor dierkunde. In 1950 begon hij als lector, twee jaar later was hij hoogleraar.

In zijn inaugurele rede, *Het Creationisme*, plaatste Lever het 'creationisme' (een term die hij later liet vallen omdat fundamentalisten er iets anders mee bedoelden) tegenover het 'evolutionisme'. Levers creationisme accepteert de resultaten van de biologische wetenschap, maar gaat tevens uit van het geloof in God als Schepper en Onderhouder. Evolutie is de manier waarop God heeft geschapen. Evolutionisme daarentegen is een uitloper van het wereldbeschouwelijk materialisme, dat uitgaat van de volstrekt autonome wording van de werkelijkheid.

In zijn boek *Creatie en Evolutie* (1956) werkte hij deze opvattingen verder uit. Lever benadrukte dat zijn visie geen radicale breuk was met de evolutie-opvatting van Kuyper. Hij realiseerde zich echter dat zijn opvatting schokkend was voor wie meende dat Genesis ons gegevens voor de biologie verschaft. Inderdaad zouden zijn publicaties voor veel ophef zorgen in de gereformeerde wereld.

Lever was niet de eerste of enige gereformeerde natuurwetenschapper die openstond voor de evolutietheorie. Wel was hij de eerste die – door zijn positie als VU-hoogleraar – er zoveel mee losmaakte. Kort na zijn oratie begon hij aan een serie artikel in het dagblad *Trouw*, waarop soms heftig werd gereageerd in ingezonden brieven. In de jaren vijftig en zestig zou Lever

spreekbeurten houden door het hele land: voor de achterban van de VU, de gereformeerde mannenbond, christelijke leraren en vele allerlei andere gezelschappen. Hij genoot van de soms felle debatten, maar beantwoordde alle vragen zoals hij was: beminnelijk, met een grapje, pastoraal. Mede door Levers inspanningen zouden de spanningen rondom het onderwerp schepping-evolutie in de Gereformeerde Kerken verdwijnen, terwijl ze elders bleven bestaan of verhevigden.

Levers opvattingen over de relatie tussen schepping en evolutie zijn niet altijd hetzelfde gebleven. Waar hij in zijn oratie nog zocht naar momenten dat God had ingegrepen in het evolutieproces en in *Creatie en Evolutie* probeerde Adam en Eva in de geschiedenis een plaats te geven, wees hij dit soort pogingen later radicaal af. Toch bleef hij trouw aan zijn opvatting dat het accepteren van de evolutietheorie niet tot een materialistische wereldbeschouwing hoeft te leiden en in zijn laatste boek, dat enkele weken voor zijn dood gereedkwam, schrijft hij over 'het geloof in de Schepper dat standhoudt'.

Op het titelblad van *Creatie en Evolutie* uit 1956 had Lever een Bijbeltekst laten afdrukken uit Prediker 3:11. In de dankdienst voor zijn leven werd deze tekst zijn levensmotto genoemd:

'Alles heeft Hij mooi gemaakt op Zijn tijd; ook heeft Hij de eeuw in hun hart gelegd, zonder dat de mens van het werk dat God doet, van het begin tot het einde, iets kan ontdekken.'

Een tekst waarin God als Schepper wordt beleden, en die tegelijkertijd al ons menselijk redeneren relativeert. Een belijdenis en een levenshouding die Jan Lever op het lijf waren geschreven.

Ab Flipse, voor Protestant.nl
29 december 2010

Ab Flipse is wetenschapshistoricus en werkt aan de Vrije Universiteit aan een promotieonderzoek over natuurwetenschap en geloof in Nederland in de eerste helft van de twintigste eeuw. Een [uitgebreid In memoriam](#) schreef hij voor de website van het Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme van de VU.